

Kulttuuriteemaryhmän toimeksianto vuosille 2010–2012

Kulttuuriteemaryhmä nostaa esiin maaseudun kulttuurin kehittämisen ajankohtaisia asioita sekä valmistelee toimenpiteitä maaseudun kulttuurin kehittämiseksi. Kulttuuriteemaryhmän toiminnan tavoitteena on vahvistaa maaseudun kulttuuria tuomalla esiin kulttuurin monialaisia hyödyntämismahdollisuuksia sekä luomalla uusia malleja maaseudun kulttuuripalvelujen tuottamiseksi. Kulttuurinen osaaminen ja toiminta luovat perustan maaseudun luovalle taloudelle sekä yhteisöllisyyden ja elinvoimaisuuden kehitykselle.

Kulttuuriteemaryhmän toiminta pohjautuu viidenteen maaseutupoliittiseen kokonaisuohjelmaan, maaseutupoliittiseen selontekoon sekä kulttuuriteemaryhmän laatimaan kulttuuriohjelmaan (julkaistaan helmi-maaliskuussa 2010). Toimikautta esitetään vuosille 2010–2012 (kolme vuotta).

Teemaryhmän onnistumiset toimikaudella 2008–2009

Teemaryhmä on onnistunut tavoitteessaan toimia aloitteellisena kulttuurin monialaisen käytön edistäjänä. Luovien alojen kehittäminen on alkanut usealla seudulla ja kulttuuri on otettu osaksi erilaisia strategioita kuten esim. elinkeino- ja hyvinvointistrategioita. Teemaryhmän panos on edistänyt kulttuurinäkökulman huomioimista alueellisen kehittämisen osa-alueena. Teemaryhmä on nostanut esille erityisesti maaseudun kehittämisen erityiskysymykset.

Teemaryhmä on ollut mukana järjestämässä erilaisia ja työpajoja kulttuurimatkailusta, kulttuurin hyvinvointivaikutuksista ja maaseudun kulttuurin tulevaisuudesta. Tapahtumat ovat koonneet hyvin eri sektoreiden ja alojen edustajia, joten tavoite eri alojen välisen yhteistyön lisäämisestä on toteutunut. Seminaarien ja työpajojen toteuttaminen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa on lisännyt teemaryhmän ja sen sidosryhmien välistä yhteistyötä. Myös yhteistyö muiden maaseutupolitiikan teemaryhmien kanssa on lisääntynyt.

Teemaryhmän tuottamat julkaisut ovat toimineet keskustelun ja kehittämistyön avaajina. Julkaisut ovat olleet kysytyjä. Julkaisuihin on liitetty toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla on ohjattu teemaryhmän omaa toimintaa sekä viety näitä ehdotuksia mukaan muihin ohjelmiin. Julkaisu- ja selvitystöiden kautta on luotu myös teemaryhmän ja tutkijoiden välistä yhteistyötä.

Kulttuuriteemaryhmä laati maaseudun kulttuuriohjelman vuosille 2005–2008. Ohjelma toteutui kohtuullisen hyvin. Uuden ohjelman (2010–2013) laatimisen pohjana ovat maaseudun kulttuuritoimijoille järjestetyt tulevaisuusverstaat, joissa tuotiin esille maaseudun kulttuurin erityistarpeita.

Yleisesti teemaryhmän saavutuksena voidaan pitää sitä, että kulttuurin merkityksistä on keskusteltu entistä laajemmin maaseudun kehittämisen yhteydessä. Kulttuuri ja luovat alat on huomioitu entistä enemmän alueellisessa kehittämisessä osana elinkeinoelämää, hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä. Tarve kulttuurin monialaiselle hyödyntämiselle on tunnistettu, mutta konkreettiset toimenpiteet ovat vasta muotoutumassa.

Kulttuuriteemaryhmän vastoinikäymiset ja heikkoudet toimikaudella 2008–2009

Teemaryhmän rooli tiedon välittäjänä kaipaa vahvistamista, sillä kaikki teemaryhmässä tuotettu tieto ei ole tullut julkisesti saataville. Osa selvityksistä on jäänyt ainoastaan työryhmien sisäiseen käyttöön, vaikka ne suunniteltiin julkaistavaksi. Jatkossa teemaryhmässä varataan aikaa enemmän tiedottamiselle.

Teemaryhmän toiminnan perustuessa verkostoihin on suunnitelman mukaisen toiminnan toteuttaminen haasteellista. Hankerahoitusongelmat tai kumppaniorganisaation muuttuva toiminta voivat joskus jättää toimenpiteen kesken tai toteutumatta.

Kulttuuriteemaryhmän vanhan kulttuuriohjelman muutamat toimenpide-ehdotukset eivät toteutuneet toivotusti, ja syinä ovat olleet mm. sopivan kumppanin ja hankkeistuksen puute. Teemaryhmän toimintaa hanke-sparraajana ja hankevalmistelijana on syytä kehittää, jotta useampia maaseutupolitiikan ja kulttuuriteemaryhmän toimenpide-ehdotuksista saadaan toteutukseen.

Kirjastojen ja kansalaisopistojen merkitys on maaseutupolitiikassa on tunnustettu, mutta niiden maaseutupoliittista merkittävyyttä ei ole riittävästi huomioitu. Teemaryhmän toimenpiteet eivät ole olleet riittäviä kirjastojen ja kansalaisopistojen maaseudun kulttuurisen merkityksen esille nostamisessa. Tulevalla toimikaudella asiaan etsitään ratkaisua.

Kulttuuriteemaryhmän jäsenten sitoutuminen on ollut vaihtelevaa. Teemaryhmän toiminnan liittyessä useampaan eri kulttuurinalaan, jäsenen on ollut vaikeaa hahmottaa omaa rooliansa. Teemaryhmän toimintaa selkiytetään perustamalla alatyöryhmiä ja pnostamalla vuosittain tiettyyn teemaan. Kukin jäsen voi näin ottaa vastuuta enemmän oman osaamisalansa asioista.

Toiminnan tausta

Kulttuuriteemaryhmän työssä kulttuuri ymmärretään laajasti sekä maaseudulla tapahtuvana kulttuuritoimintana että maaseutukulttuurina. Kulttuuritoiminnan parissa työskentelee paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia toimijoita. Teemaryhmä on uusien aloitteiden tekijä, maaseudun monialaisen verkottumisen tukija, sekä maaseudun kulttuuriosaamisen vahvistaja. Kulttuuri on tullut osaksi alueellista kehittämistä, mutta vielä ei tunneta riittävästi konkreettisia mahdollisuuksia kulttuurin soveltamiseksi monialaisessa palvelu- ja tuotekehitystyössä.

Teemaryhmän valitsemat kehittämisteemat vaativat pitkäjänteistä työtä, joten osa teemoista on pysynyt samoina kuin aikaisemmissa hankkeissa ja osa on uusia. Maaseudun kulttuurikenttä on muutoksessa, mikä liittyy mm. kuntien kulttuurihallinnon supistamiseen sekä yleiseen yhteiskunnan muutokseen esim. perinteisen järjestötoiminnan muutokseen. Tämä vaikuttaa ihmisten toimintaan ja tulevaisuuden odotuksiin. Muutostilanteet tarjoavat maaseudun kulttuuritoiminnalle mahdollisuuksia luoda uusia toimintamalleja ja uusia palveluja. Kulttuuriteemaryhmä tukee maaseudun kulttuuripalvelujen tuotekehitystyötä.

Kulttuuriteemaryhmän toiminnalla ja uudella ohjelmalla on yhtymäkohtia useisiin muihin kehittämisohjelmiin, kuten esimerkiksi Matkailun edistämiskeskuksen kulttuurimatkailustrategiaan, kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämishjelmaan (OPM & STM) ja Kirjasto-ohjelmaan (OPM). Teemaryhmä ottaa toiminnassaan huomioon nämä ohjelmat ja toimijat. Kulttuuriteemaryhmän toiminnassa avautuu useita yhteistyön mahdollisuuksia myös muiden maaseutupolitiikan teemaryhmien kanssa.

Toimintatavat

Teemaryhmä toimii itsenäisesti sekä verkostojensa kautta. Kulttuuri- ja taidelaitosten, alueellisten taidetoimikuntien, yhdistysten, oppilaitosten, kuntien ja maakuntien kulttuuritoimijat muodostavat teemaryhmän yhteistyöverkoston. Teemaryhmä järjestää seminaareja ja opintomatkoja, välittää ja tuottaa tietoa (julkaisut ja raportit), kokoaa asiantuntijaryhmiä ja verkostoja.

Kulttuuriteemaryhmän kokouksia on vuodessa noin 3-4 kertaa. Teemaryhmän toiminnan tehostamiseksi kootaan jäsenistä asiantuntemuksen mukaan ja ulkopuolisista asiantuntijoista teemakohtaisia pienempiä työryhmiä, jotka suunnittelevat teemakohtaisen toiminnan tarkemmin. Kullekin alatyöryhmälle pyritään valitsemaan puheenjohtaja teemaryhmän jäsenistöstä tai asiantuntijajäsenistä. Teemaryhmän strategisesta ohjausta varten perustetaan työjaosto, joka koostuu puheenjohtajista, sihteeristä ja 1-2 teemaryhmän jäsenestä. Työjaostolla ja alatyöryhmillä halutaan parantaa teemaryhmän strategista ohjausta ja jäsenten sitoutumista.

- o teemaryhmä: ryhmän kokonaistoiminnan suunnittelu
- o työjaosto: hankehakemusten, lausuntojen ym. valmistelu
- o alatyöryhmät: 1) kulttuuriosaaminen, 2) kulttuuriyrittäjyys/luovat alat, 3) kulttuuripalvelut ja 4) maaseudun kulttuuriset resurssit.

Teemaryhmän toimintaa kehitetään hanke-sparraajaksi. Teemaryhmän tai työryhmien kokouksiin kutsutaan suunnitteilla olevia hankkeita kuultaviksi ja keskusteltavaksi. Teemaryhmä on apuna hankkeen verkoston rakentamisessa ja tiedon keräämisessä. Hanke-sparrauksen tavoitteena on auttaa maaseutupoliittisten ohjelmien ja kulttuuriteemaryhmän ohjelman tavoitteiden toteutumisessa. Teemaryhmän sihteeri voi osallistua toiminnan tavoitteiden kannalta tärkeiden hankkeiden suunnitteluun ja ohjausryhmiin. Puheenjohtaja ja sihteeri osallistuvat myös erilaisiin työryhmiin.

Teemaryhmän toimikaudella 2010–2012 toimintaa jäsenetään teemavuosi-ajattelun avulla. Kullekin vuodelle valitaan oma pääteema, johon erityisesti panostetaan toiminnallisesti ja viestinnällisesti.

Tehtävät jatkoajalle

Kulttuuriteemaryhmän toiminta keskittyy neljän maaseudun kulttuurin osa-alueen tukemiseen: 1) kulttuuriosaaminen, 2) kulttuuriyrittäjyys/luovat alat 3) kulttuuripalvelut ja 4) maaseudun kulttuuriset resurssit.

Maaseudun kulttuurin haasteena on sopeutuminen muuttuvaan hallintoon ja elämäntapaan. Edellä mainittujen osa-alueiden kautta luodaan uusia toimintamalleja maaseudun kulttuuritoiminnalle ja kulttuuripalveluille sekä tuetaan kulttuurin perustaa yhteisöllisyyttä luovana ja uusintavana tekijänä. Maaseudun kulttuuritoiminnan ja kulttuurin elinvoimaisuuden kynnyskysymykset ovat uudet toimintamallit, tuki vapaaehtoistoiminnalle sekä näissä maaseudulla olevan kulttuuriosaamisen hyödyntäminen. Teemaryhmän toiminta tukee ja toteuttaa maaseutupoliittisten ohjelmien toimenpiteitä ja henkeä.

1) Maaseudun kulttuuriosaamisen kehittämistä ja siirrosta huolehtivat mm. kirjastot ja kansalais- ja työväenopistot. Maaseudulla kirjastot ja kansalaisopistot ovat voimakkaimpia kulttuuriosaamisen ja -toiminnan ylläpitäjiä.

Teemaryhmän tavoitteena on yhdessä kirjastojen ja KOL:n (Kansalaisopistojen liitto) ja vapaan sivistystyön kentän kanssa toteuttaa toimia joilla organisaatioiden merkitystä voidaan tuoda esiin, lisätä näkyvyyttä, vahvistaa maaseudun kulttuuriosaamista sekä kehittää organisaatioiden omaa alueellista vaikuttavuutta. Toiminnalla on yhteys OPM:n kirjasto strategiaan 2015 ja vapaan sivistystyön kehittämisohjelmaan 2009–2012.

2) Kulttuuriseen osaamiseen pohjautuva yrittäjyys eli luovien alojen kehittäminen on lähtenyt hyvin käyntiin valtakunnallisesti ja suurimmissa kaupungeissa (esim. OPM:n ESR -luovan talouden kasvun ja kansainvälistymisen ohjelma, kulttuurivientiohjelma ja TEM:n strateginen luovan talouden -hanke) . Jotta maaseudun luovien alojen yrittäjyydellä tulee olemaan kasvumahdollisuuksia kuten kaupunkien luovien alojen yrittäjillä, tulee huolehtia, siitä että kulttuurin- ja elinkeinojenkehittämisestä ja -hallinnosta vastaavilla henkilöillä on tietoa alasta ja sen tukipalveluista. Luovien alojen yritystoiminnassa korostuu liiketoiminnan monialaisuus ja verkottuminen. Teemaryhmä tukee maaseudun luovien alojen ja aluekehittäjien verkottumista luovien alojen kehittämistoimintaan ja maaseudun monialaisten palveluiden muodostamista julkaisuin, seminaarein ja työpajoin.

3) Luovien alojen yrityspalveluita ja kulttuuripalvelujen tuotteistamista koskevaa koulutusta suunnata myös järjestöille niiden toimintaan soveltuena, koska maaseudulla kulttuuriyrittäjyys on vähäisempää ja kuntien osuus kulttuuripalvelujen tuottajana pienenevässä on kolmannen sektorin toiminnalle tarvetta. Maaseudulla kulttuuripalveluiden tuottamiseksi ja saavutettavuuden parantamiseksi tulee olla joustavia malleja julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä. Kunnan tai useamman kunnan yhteisesti tarjoama kulttuuritoimen tuki on tärkeää kulttuurin kehittämiselle, yhteisöllisyyden ylläpitämiselle ja omaehtoiselle toiminnalle. Ilman tukea ja kulttuurisen perustan luomista maaseudun kulttuurista osaamista ei voida hyödyntää (esim. luovassa taloudessa). Kuntaliitoksissa ja taloudellisen niukkuuden aikana tulee nostaa esille kulttuurin merkitystä jatkuvuuden ja yhteisöllisyyden tuottajana.

Teemaryhmä välittää tietoa kulttuuripalveluiden uusista tuottamismalleista ja järjestää seminaarityypistä koulutusta. Yleisen tiedottamisen kautta halutaan vahvistaa paikallista kulttuuripolitiikkaa. Toiminnassa yhdistyvät kulttuurin palveluiden kehittäminen ja sopimuksellisuustyön edistäminen. Toimessa tehdään yhteistyötä OPM:n ESR-ohjelman Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisalojen kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana.

4) Kulttuurin merkityksen ja kulttuurin muutoksen ymmärtäminen ovat maaseudun kulttuuritoiminnan haasteita. Muutoksen ymmärtämiseksi ja oman toimintatapansa siihen sopeuttamiseksi kulttuuriteemaryhmä välittää tietoa uusista näkökulmista ja hyvistä toimintamalleista. Kylä-, kotiseutu- ja kulttuuritoiminta ovat foorumeita joissa on perinteisesti nähty siirrettävän kulttuuriperintöä eteenpäin. Kulttuuriperinnön vaalimisessa ei ole kyse vain sen siirtämisestä eteenpäin, vaan sen uudistamisesta ja uuden kulttuuriperinnön tuottamisesta. Kulttuuritoiminta ja taide tarjoavat useita mahdollisuuksia kulttuuriperinnön elävöittämiseen. Kulttuuri- ja taidelaitoksilla on osaamista jota voidaan hyödyntää paikallisen kulttuuriperinnön uusittamisessa ja kulttuuriympäristöjen hoidossa. Teemaryhmän tavoitteena on lisätä paikallistoimijoiden sekä kulttuuri- ja taidelaitosten välistä vuorovaikutusta.

Teemaryhmän toimintaan kuuluu toimikaudella myös uuden kulttuuriohjelman toteuttaminen. Uusi ohjelma valmistuu talvella 2010. Vuosittaisessa hankesuunnitelmassa toimet suunnitellaan yksityiskohtaisemmin.

Teemavuosisuunnitelmat:

- o 2010 maaseudun kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt
- o 2011 maaseudun luovat alat ja kulttuuriyrittäjyys
- o 2012 kirjastot ja vapaa sivistystyö (kansalaisopistot)

Rahoitus

Vuosibudjetti on noin 80 - 90 000 euroa.

OPM osallistuu teemaryhmän kustannuksiin noin 20 % rahoitusosuudella sekä tarjoamalla teemaryhmän sihteerin työtilan, -koneet, ja työnantajapalvelut.

Teemaryhmälle haetaan rahoitusta vuosittain MMM:n maaseudun tutkimus- ja kehittämishanke hausta.

Teemaryhmän jäsenet

- erityisasiantuntija, Ditte Winqvist, Kuntaliitto
- rehtori, Leea Keto, Kansalaisopistojen liitto / Järvilakeuden kansalaisopisto
- projektipäällikkö, Katriina Siivonen, Turun kauppakorkeakoulu, Tulevaisuuden tutkimuslaitos
- kirjastonjohtaja, Marianne Lindblad, Pornaisten kirjasto
- yrittäjä, Leena Haavisto, Ilorannan tila
- projektipäällikkö, Tove Hagman, Polte-hanke
- toimittaja, Ritva Salomaa-Santala, Suomen kylätoiminta ry
- Birgitta Bröckl, Svenska byaservice
- * erikoissuunnittelija, Maria Merikanto Varsinais-Suomen taidetoimikunta
- * pääsihteeri, Hanna Susitaival Pohjois-Karjalan taidetoimikunta
- toiminnanjohtaja, Veli-Matti Karppinen, Kainuun Nuotta ry

- puheenjohtaja: kulttuuriasianneuvos, Kirsi Kaunisharju, OPM
- varapuheenjohtaja: tutkimusjohtaja, Kimmo Kainulainen, Mikkelin ammattikorkeakoulu
- sihteeri: projektisihteeri, Heli Talvitie, OPM

* Alueelliset taidetoimikunnat haluavat nimetä kaksi edustajaa, koska henkilöt ovat kiinnostuneet teemaryhmän työstä. Matkakustannusten korvausten kanssa vuorotellaan; teemaryhmä maksaa yhden edustajan matkakustannukset, taidetoimikunta toisen.

Asiantuntijajäsenet:

- lehtori, Kari Nuutinen, Aalto-yliopisto
- yliarkkitehti, Minna Perähuhta, YM
- palvelu- ja viestintäpäällikkö, Päivi Viherkoski, Serlachiuksen museot
- toiminnanjohtaja, Marketta Luutonen, Käsi- ja Taideteollisuusyhdistys ry
- kulttuuritoimenjohtaja, Liisa Heikkilä-Palo, Maaseudun sivistysliitto
- tutkimusjohtaja, Merja Saarela, Hämeen ammattikorkeakoulu
- Toiminnanjohtaja, Piia Kulin, Sisä-Suomen tanssinaluekeskus
- suunnittelija, Mari Takamaa, Järvilakeuden kansalaisopisto
- Pirkko Liisi Kuhmonen
- nn, Kotiseutuliitto ry